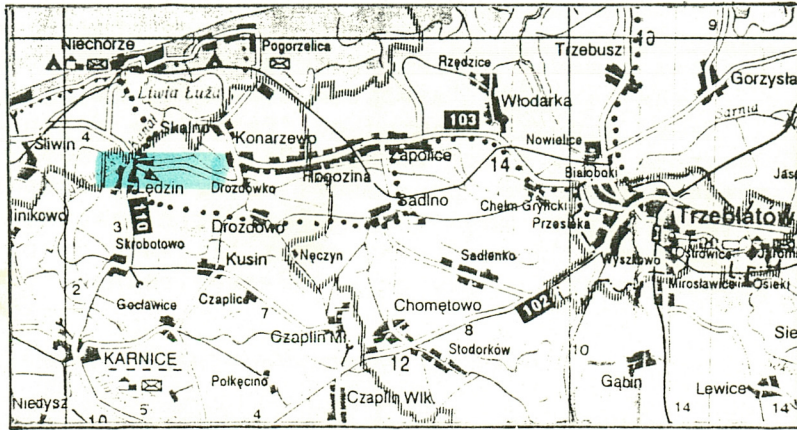
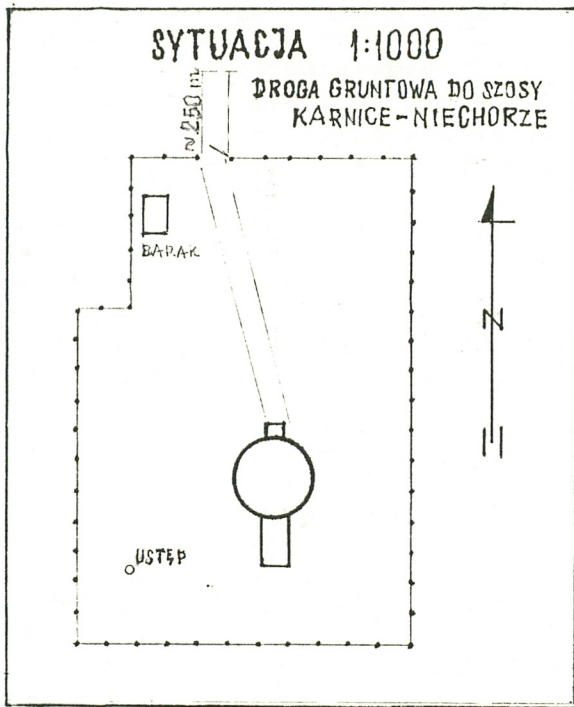

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	Nr	3083
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	------

1. Obiekt WIATRAK HOLENDERSKI	2. Czas powstania k. XIX w.	3. Miejscowość LĘDZIN
---	---------------------------------------	---------------------------------

11. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja

4. Adres Lędzin 72-342 p-ta Karnice nr hipoteczny	5. Przynależność administracyjna ZACHODNIOPOMORSKIE województwo szczęcińskie gmina Karnice pow. GRYFICE	6. Poprzednie nazwy miejscowości Lensin	7. Przynależność administracyjna przed 1 VI 1975 województwo szczęcińskie powiat Gryfice	8. Właściciel i jego adres [REDACTED]	9. Użytkownik i jego adres j.w.	10. Rejestr zabytków Nr 510 A-1603 data 22.XII.1966
--	---	---	---	---	---	--

Orientacja, sytuacja

Wieś położona w półn.-wschodniej części woj. szczecińskiego, w odległ. 13 km na zachód od Trzebiatowa i 3 km od brzegu Bałtyku. Teren otwarty, lekko pofałdowany, bezleśny. Pod względem układu przestrzennego Kłęby stanowią ulicówkę, rozlokowaną wzdłuż drogi wytyczonej na osi N-S, prowadzącej na południe do Karnic (szosa 110); północny kraniec drogi dochodzi do szosy 103 (Dziwnówek - Trzebiatów), biegnącej na linii E-W. Wiatrak usytuowany ok. 250 m na wschód od głównej ulicy wiejskiej, po połudn. stronie szosy w kier. Trzebiatowa, oddalony od niej ok. 200 m. Naprzeciw wiatraka, po przeciwnej stronie szosy, znajduje się d. zagroda młynarza z obszernym, murowanym domem i zabudowaniami gospodarczymi. Działka wiatraczna zajmuje kulminację łagodnie wznoszącego się wzgórza; z otaczających ją pól wygradzona płotem żerdziowym. Pierwotnie wiatrak był budowlą samotniczą. W latach 80-tych w jego otoczeniu ustawiono domek kempingowy (stróżówka) oraz ustęp. Do wiatraka dobudowano od tyłu drewniany aneks, przed frontowymi drzwiami wiatrołap. Teren wokół wiatraka utrzymany b. starannie, w formie strzyżonego trawnika, z ozdobnymi nasadzeniami wogół posesji i przed frontem budynku wiatracznego (głównie krzewy i drzewa iglaste).

Materiał, konstrukcja

Fundament z cegły ceram. (dolne partie przypuszczalnie z kamienia), głębokość fundamentowania nie ustalona. Ściany ceglane, od zewnątrz i wewnątrz tynkowane tynkami gładkimi. Grubość ścian w przyziemiu 80 cm, zmniejsza się na kolejnych kondygnacjach 10-cm odsadkami. Stropy drewniane, belkowe, z podciągami. Podłogi z desek, w niektórych pomieszczeniach posadzki z terakoty. Dach obrotowy (obecnie ustawiony w sposób stabilny) na oczepie krążynowym, krokwiowy. Schody drewniane, jednobiegowe, strome. Otwory okienne i drzwiowe w formie stojących prostokątów, z nadprożami zamkniętymi łukiem odcinkowym. Drzwi o wym. 110x225 cm, okna parteru 95x150 cm, okna II kondygnacji 95x125, III-ciej ca 50x90 cm. Stolarka okienna i drzwiowa drewniana, współczesna. Rzut kolisty, średnica u podstawy 1030 cm, w świetle murów 870 cm. Na obwodzie ścian parteru rozmieszczone 4 okna i dwoje drzwi; wejścia umieszczone na osi, od strony półn. i połudn. Wejście północne poprzedza wiatrołap (200x175 cm), wejście połudn. prowadzi do wtórnej, drewnianej przybudówki (640x415) mieszczącej pokój. Przybudówka ma drzwi zewnętrzne w swojej pd. ścianie. Pierwotnie jednoprzestrzenne przyziemie wiatraka obecnie podzielone jest drewnianymi ścianami, wydzielającymi korytarzyk i pozostałe pomieszczenia (pokój, kuchnia, sanitariat i inn.). Wyższe kondygnacje również przystosowane do celów mieszkalnych. Bryła w formie stożka ściętego, o kącie nachylenia ścian do płaszczyzny podłoża ca 77°. Wysokość ścian ca 930 cm, wysokość całkowita ca 12.0 m. Dach o kształcie czółnowym, o lekko wyoblonych na zewnątrz połaciach, z trójkątnym naczółkiem od strony wietrznej (od skrzydeł) i pionowo ścięty od strony przeciwległej. Bryłę wiatraka waloryzują częściowo zachowane skrzydła i konstrukcja mechanizmu, służącego do samoczynnego ustawiania się czapy pod wiatr. Otwarty wiatrołap przed wejściem przykryty dość płaskim, dwuspadowym daszkiem; wiatrołap związany jest z drewnianymi trejażami - podstawami dla pna-

c.d. zał. nr 1

Historia wsi i wiatraka

Czasu założenia wsi na podstawie dostępnych źródeł nie udało się ustalić. W każdym razie istniała już w średniowieczu i wchodziła w skład dóbr kapituły kamieńskiej. W poł. XIX w. w Łędzinie było gospodarstwo sołtysa (potwierdzone dokumentem z 1798 r.), 9 chłopskich gospodarstw pełnorolnych, 4 półrolne i 2 zagrodnicze. Zabudowę stanowiło 30 budynków mieszkalnych, 66 gospodarczych oraz 3 przemysłowe (rzemieślnicze); liczba mieszkańców wynosiła 315. Źródła wymieniają także karczmę, szkołę, kuźnię i wiatrak. Dwa ostatnie obiekty mieszczą się zapewne w liczbie wzmiankowanych budynków przemysłowych; jaką funkcję pełnił trzeci - nie wiadomo. Jedyne dane dot. wiatraka znajdują się w pracy H. Berghausa (wyd. 1870) Autor podaje, że młyn wietrzny w Łędzinie wybudowano w 1810 r. na gruntach należących do gminy. W l. 60-tych XIX w. młynarz posiadał 12-hektarowe gospodarstwo, z którego płacił roczny podatek w wys. 8 tałów. Mapa wydana w 1891 r. przesądza ostatecznie, że informacje Berghausa nie dotyczą istniejącego obecnie holendra. Przedstawiony na w/w mapie wiatrak oznaczony jest symbolem wiatraka kozłowego i - przede wszystkim - zlokalizowany w innym miejscu. Kozłak posadowiony był bliżej wsi (jej kranca północnego), na zachód od obecnej parceli wiatracznej, w pobliżu rozwidlenia dróg w kier. Niechorza (na półm.) i Trzebiatowa (na wsch.), po połudn. stronie tej ostatniej. Wynika z tego, że wiatrak holenderski wybudowany zos-

c.d. zał. nr 1

<p>4. Kubatura</p> <p>535 m³</p>	<p>15. Powierzchnia użytkowa</p> <p>83 m²</p>	<p>16. Przeznaczenie pierwotne</p> <p>wiatrak zbożowy</p>	<p>17. Użytkowanie obecne</p> <p>dom letniskowy</p>
<p>3. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja</p> <p>Remont wiatraka rozpoczęto w 1976 r. i - z różną intensywnością - prace prowadzono do pocz. lat 90-tych. Ich zakres był b. szeroki i obejmował m.inn.: naprawę i tynkowanie ścian, wykonanie stropów, remont dachu, wymianę stolarki, doprowadzenie instalacji itp. Szereg prac związanych było z przystosowaniem wiatraka do celów mieszkalnych.</p>		<p>19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)</p> <p>Stan techniczny obiektu dobry.</p> <p>20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie</p> <p>Wykonanie pełnej inwentaryzacji mechanicznej zachowanych elementów napędu i transmisji wiatraka.</p>	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

24. Uwagi różne

25. Opracował

tekst.....mgr Alicja Gerlach-Jósewicz, listopad 1998

imię, nazwisko, data, podpis

plany, rysunki mgr inż. Jerzy Jósewicz, Alicja Gerlach-Jósewicz

imię, nazwisko, data, podpis

listopad 1998

zdjęcia fotogr. Alicja Gerlach-Jósewicz, listopad 1998

imię, nazwisko, data, podpis

miejsce przechowywania negatywówBiuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO

22. ~~Biblioteka~~ Bibliografia:

- Dziedzic-Kozłowska M., Rozwój przemysłu rolnego w powiecie gryfickim w latach 1945-1965, w: Ziemia Gryficka, 2 /1970-1971/, Szczecin 1973.
- Berghaus H., Landbuch des Herzogthums Stettin von Kamin undinterpommern. Sechster Bd. Anklam 1870.
- Gerlach-Jósewicz A., Wiatrak Holenderski w Lędzinie. Skrócona dokumentacja etnograficzno-konserwatorska. PP PKZ Szczecin, 1977 (na prawach rękopisu)

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

23. Źródła ikonograficzne i fotografia (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

Mapa w skali 1:10.000 z roku 1891

Mapa w skali 1:10.000 z roku 1941

27. Załączniki

1. Miejscowość <u>Lędzin</u>	4. Obiekt (nazwa jak w karcie)	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
2. Gmina <u>Karnice</u>	WIATRAK HOLENDERSKI	Rzut, przekrój, mapki, zdjęcia
3. Województwo <u>szczecińskie</u>		

c.d. rubr. nr 12

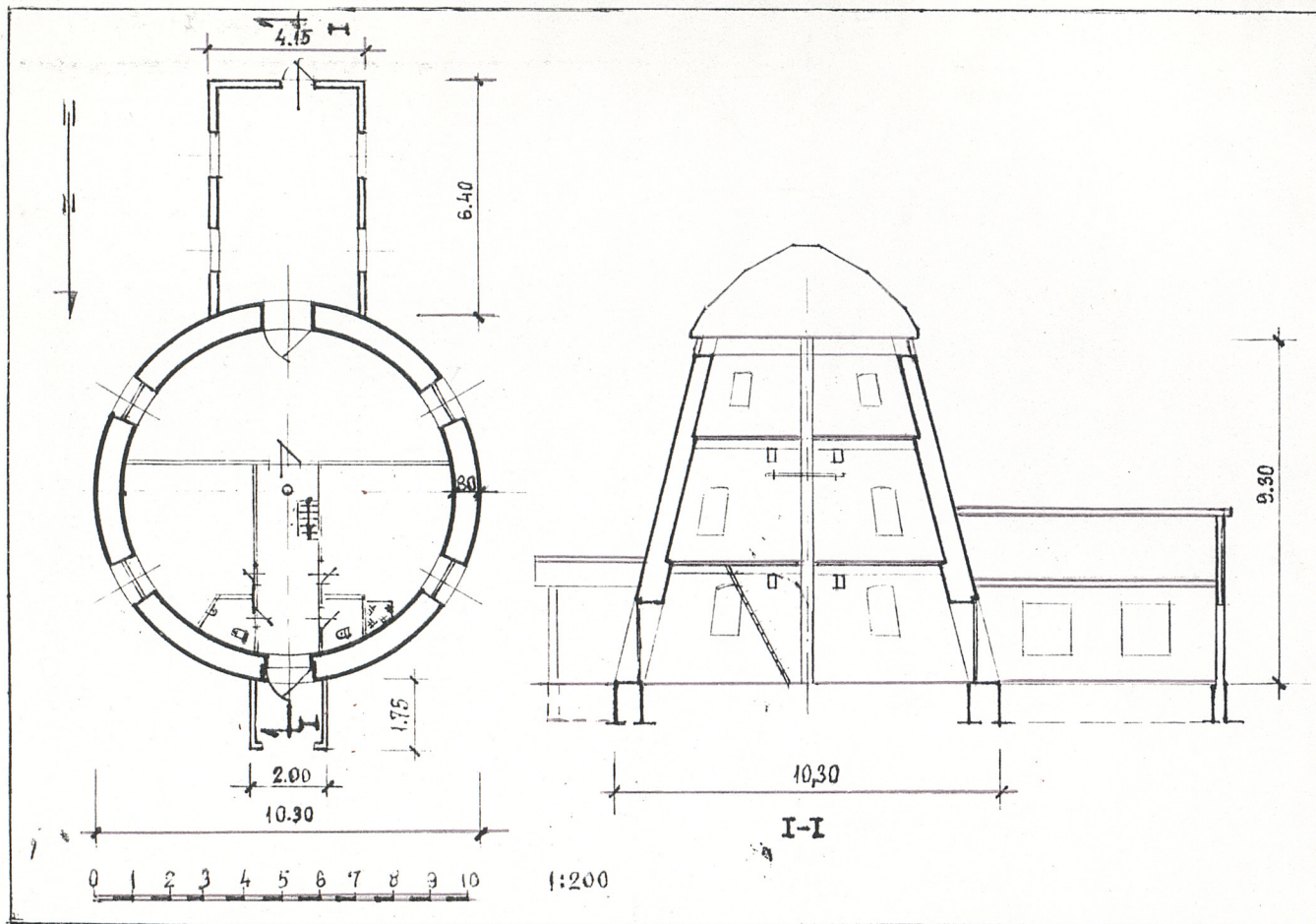
tał po roku 1891. Warto podkreślić, że na mapie wydanej w roku 1941 a będącej aktualizacją mapy z 1891 r. holender nie jest zaznaczony, aczkolwiek wyraźnia jest prowadząca do niego droga. Fakt ten można tłumaczyć tylko niedopatrzeniem autorów mapy. Do dziejów wiatraka brak źródeł. Wiadomo, że czynny był nieprzerwanie do r. 1948. Prowadził go miejscowy młynarz, Niemiec, wyróżniający się -wg. opinii pierwszych powojennych osadników - fachowością i dbałością o obiekt. Z wiatraka korzystała ludność Lędzina i kilku okolicznych wsi. Młyn napędzany był głównie wiatrem a zainstalowany w nim silnik elektryczny traktowano jako napęd pomocniczy. Po wyjeździe młynarza do Niemiec wiatrak wydzierżawiono - jako budynek gospodarczy - rolnikowi nazwiskiem Malinowski. Od tej pory ziarno wożono do młynów w Karnicach, Chomętowie i Trzebiatowie. W pocz. lat 50-tych maszyny oraz urządzenia transmisyjne wymontowano i wywieziono do Gryfic. Wiatrak ulegał dewastacji, jednakże pozostawał w na tyle dobrym stanie, że Przedsiębiorstwo Przemysłu Młynarskiego PZZ w Szczecinie w roku 1956 umieściło go w wykazie młynów przewidzianych do ponownego uruchomienia z tym, że wyłącznie jako śrutownika. Projekt jednak nie doszedł do skutku. Budynek wiatraczny, stanowiący własność Skarbu Państwa, był dzierżawiony miejscowym rolnikom. W r. 1976 Urząd Gminy w Karnicach sprzedał go Romanowi Hamerskiemu ze Swinoujścia. W niedługim czasie odkupili go [REDAKTED] i - po kilka lat trwającym remontem - przystosowali do funkcji domu letniskowego. Zachowali jednak szereg elementów dawnego wyposażenia technicznego, w związku z czym dokonaną adaptację można uznać jako wzorcową.

c.d. rubr. nr 13

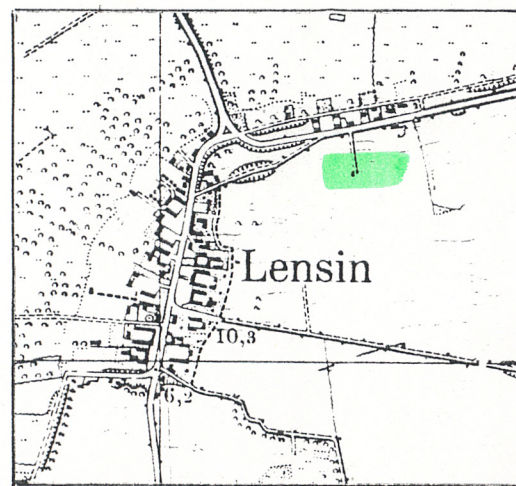
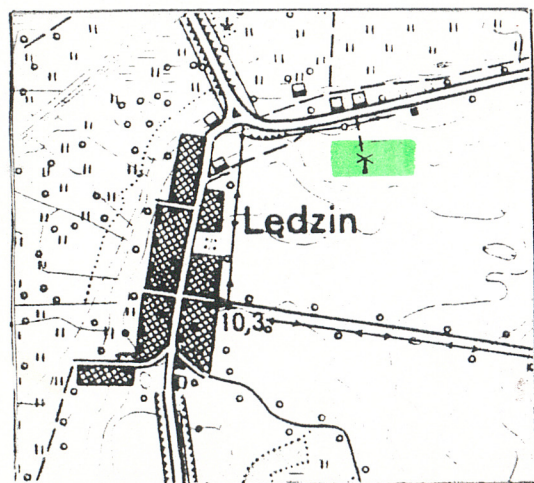
nych roślin. Przybudówka z tyłu wiatraka przykryta stromym dachem dwuspadowym, którego kalenica sięga nieco poniżej górnej krawędzi okien II kondygnacji. Wiatrak jest obiektem trójkondygnacyjnym z poddaszem, przybudówka parterowa. Elewacje: ściany wiatraka otynkowane i pomalowane na biało, skonstrastowane z brunatną bryłą dachu; stolarka malowana na brązowo. Pomiedzy koroną muru a podstawą czapy biegnie odeskowanie wys. ca 50 cm. Deski ustawione pionowo, u dołu ozdobnie ząbkowane. Elewacja frontowa (półn.) zdominowana wiatrołapem i trejażami, tylna częściowo przesłonięta przybudówką. W parterze 6 przepuść rozmieszczonych symetrycznie na obwodzie ścian, w dwu górnych kondygnacjach po 4 okna. Wyposażenie. W wiatraku zachowany jest wał skrzydłowy z głowicą, w której osadzone są - częściowo zniszczone - 4 skrzydła. Skrzydła długości ca 8 m, z metalowymi, dwuczęściowymi osiami. Na osiach zamocowane elementy konstrukcji zapierzenia i regulacji; wiatrak posiadał najpewniej zapierzenie płatowe. Wewnątrz budynku, przez całą wysokość, biegnie centralnie umieszczony, drewniany wał sztorcowy o 8-bocznym przekroju i średn. 45 cm. Na wale, w przestrzeni II kondygnacji, osadzone jest poziomo żeliwne koło o średn. ca 180 cm, składające się z 8-ramiennego odlewu z otokiem, w którym osadzone są drewniane zęby. Koło mocują 4 drewniane, masywne kliny, wpuszczone w wał sztorcowy. Inne elementy napędu i transmisji niedostępne. Wskazane wykonanie ich pełnej inwentaryzacji mechanicznej. W wiatraku istnieje instalacja elektryczna (światło, siła) oraz wodociągowa i kanalizacyjna.

Wkładkę założył: mgr. Alicja Gerlach-Jósewicz, listopad 1998
(imię, nazwisko, data)

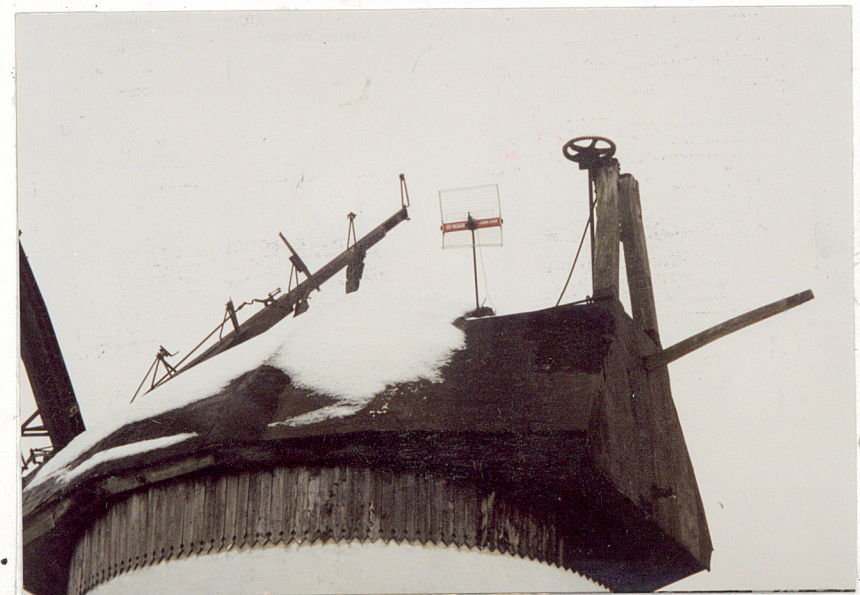
Miejsce przechowywania negatywów: Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie

2

Mapa z 1891, aktual. w 1941 r.

3

1. Miejscowość..... Lędzin	4. Obiekt (nazwa jak w karcie) WIATRAK HOLENDERSKI	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego) Zdjęcia, spis zdjęć
2. Gmina..... Karnice		
3. Województwo..... szczecińskie		

4

5

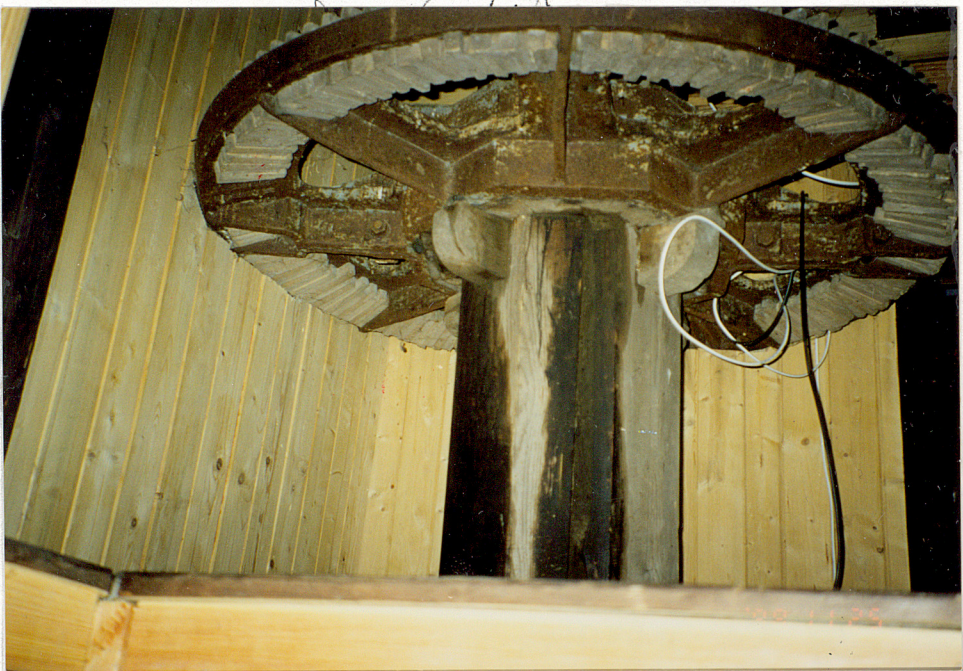
6

Wkładkę założył: mgr Alicja Gerlach-Jósewicz, listopad 1998

Miejsce przechowywania negatywów: Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie

7

8

9

SPIS ZDJĘĆ

1. Wiatrak - widok od strony półn.
2. Widok od strony połudn.-zach.
3. Obrotowy dach - widok od tyłu
4. Widok od połudn.-wschodu
5. Widok od południa
6. Widok od zachodu
7. Obrotowy dach - naczółek od strony skrzydeł
8. Koło trybowe na wale sztorcowym
9. Fragment wału sztorcowego